

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra statistiky

**Statistická analýza struktury výdajů domácností v závislosti
na vybraných faktorech**

Teze

Vedoucí diplomové práce: Doc. Ing. Libuše Svatošová, Csc.
Vypracovala: Škodová Renata

© 2003

V diplomové práci je sledována struktura a vývoj výdajů v letech 1993 – 2001 u domácností České republiky, a to u domácností podle sociálních skupin (domácnosti zaměstnanců, domácnosti samostatně činných, domácnosti zemědělců a domácnosti důchodců). Dále jsou hodnoceny podíly jednotlivých výdajů na celkových výdajích a jejich změny v čase v daném období pro každý typ domácnosti. Další část práce analyzuje vývoj časové řady výdajů domácností v daném období dle sociálních skupin domácností a předpovídá odhad budoucího vývoje výdajů domácností. Při hodnocení vývoje výdajů domácností se často předpokládá určitá závislost nebo podobnost ve vývoji některých ukazatelů. Cílem této práce je i ověřit závislosti mezi hrubými peněžními výdaji domácností a některými vybranými faktory. Mezi zkoumané faktory patří hrubé peněžní příjmy domácností, index spotřebitelských cen, hrubý domácí produkt.

Při zpracování této práce byly základním zdrojem pro zjišťování údajů o struktuře vydání v České republice Český statistický úřad, statistické ročenky, statistika České národní banky. Pro charakteristiku vývoje nominálních příjmů a výdajů konkrétních typů domácností byly použity údaje statistiky rodinných účtů ČSÚ. Ve sledování a vykazování dat v letech 1993 – 2001 došlo k několika změnám vyplývajícím z postupného přizpůsobování podoby šetření metodice platné v zemích Evropské unie a zabezpečení srovnatelného pojetí statistických ukazatelů. Obsahová náplň výdajů nebyla za celé období jejich sledování (období 1993 - 2001) plně srovnatelná, proto bylo nutné časovou řadu rozdělit na data zachycující vývoj v období 1993 – 1998 (výdaje domácností rozděleny do 9 tříd podle účelu, resp. způsobu užití) a v období 1999 - 2001 (základní položky výdajů domácností rozděleny podle klasifikace CZ-COICOP do 12 oddílů).

Roční údaje byly získány součtem podrobných měsíčních položek příjmů a vydání, propočítány jako průměr na jednoho člena domácnosti a zaokrouhleny na celé Kč. Souhrnné položky jsou vždy součtem podpoložek. Údaje jsou publikovány jako roční průměry na osobu za průměrnou domácnost, domácnosti zaměstnanců, domácnosti samostatně činných, domácnosti zemědělců a domácnosti důchodců.

Během sledovaného období se hrubé peněžní výdaje na osobu a rok všech typů domácností zdvojnásobily. V domácnostech zaměstnanců vzrostly hrubé peněžní výdaje z 50 806 Kč v roce

1993 na 106 872 Kč v roce 2001 tj. zvýšení o 210,4%. V domácnostech samostatně činných tyto výdaje v roce 1993 činily 46639 Kč, v roce 2001 se zvýšily na 98 015 Kč. V domácnostech zemědělců vzrostly peněžní výdaje zhruba o 200 % tj. na 91 571 v roce 2001. U domácností důchodců vzrostly hrubé peněžní výdaje o 225,7 % tj. z 35791 Kč v roce 1993 na 80 788 Kč v roce 2001. Hrubé výdaje domácností v průměru stále rostou, současně však přitom pokračuje diferenciaci sociálních skupin domácností.

I přes odlišnou klasifikaci náplní výdajů v období 1993 – 2001, lze konstatovat stejné charakteristiky. Rozdíly ve struktuře vydání mezi jednotlivými sociálními skupinami mají do značné míry trvalý charakter a jsou způsobeny nejen různou příjmovou úrovní, ale v některých případech i odlišným způsobem bydlení, životním stylem a demografickým složením domácností různých sociálních skupin. Výrazné rozdíly jsou především mezi domácnostmi důchodců a domácnostmi ekonomicky aktivních osob. Pro domácnosti důchodců je charakteristický vysoký podíl vydání na výživu a bydlení. Podíl těchto dvou položek obsahujících převážně nezbytné výdaje na základní potřeby domácnosti a jejich členů dosahuje více než 57 % hrubých peněžních výdajů v domácnostech důchodců. Vzhledem k tomu, že i řada dalších výdajových skupin obsahuje položky nezbytné pro domácnost (např. drogistické zboží, léky a léčebná péče apod.), zbývá v domácnostech důchodců méně prostředků na ostatní výdaje. Výše podílů vydání připadajících na kulturu vzdělání, sport, rekreaci, dopravu a spoje, ale i na odívání a obuv byla v domácnostech důchodců zhruba poloviční ve srovnání s průměrem domácností ekonomicky aktivních osob. Při tomto srovnání je však nutno vzít v úvahu, že řada domácností důchodců v důsledku způsobu života příp. věku a zdravotního stavu některé druhy těchto vydání nemůže využít. Rozdíly ve struktuře vydání – i když ne tak výrazné – jsou i mezi sociálními skupinami domácností ekonomicky aktivních osob. Ve všech domácnostech tradičně dominují výdaje na potraviny a bydlení, podíl těchto výdajů představuje 40%.

Část práce obsahuje analýzu časových řad. Lze konstatovat z provedených analýz, že u všech typů domácností byly vybrány ty modely, které byly vhodné pro vyjádření sledovaného jevu a kvalitní při tvorbě prognóz. Objektivní charakteristikou, která hodnotí kvalitu modelu je M.A.P.E. Vybrané modely všech sociálních skupin domácností vykazovaly hodnotu M.A.P.E.

nižší než 5 %, tzn. daný model je vhodný pro vyjádření sledovaného jevu a kvalitní z hlediska použití při tvorbě prognóz

Z provedených analýz časových řad vyplývá, že u všech sociálních skupin domácností je zaznamenán rostoucí průběh výdajů jak letech 1993 – 2001 tak je rostoucí tendence výdajů domácností zaznamenána i v budoucím období. Odhady výdajů jsou předpovídaný až do roku 2005, avšak nejpřesnější údaje jsou za první dva roky, tzn. za rok 2002 a 2003. Model předpovídá, že průměrná domácnost v roce 2002 vydá na hrubé peněžní výdaje 105 771 Kč na osobu na rok a v roce 2003 111 649 Kč. Tzn. nárůst výdajů průměrné domácnosti o 10,5 % v roce 2003 oproti roku 2001.

Odhad budoucího vývoje výdajů nemusí shodovat s průměrnou domácností a jednotlivými typy domácností. Proto byl proveden rozbor časových řad výdajů pro každou sociální skupinu domácností zvlášť.

Nejvyšší zvýšení hrubých peněžních výdajů v roce 2003 oproti roku 2001 se odhaduje u domácnosti zemědělců a to zvýšení o 15,5 %. Předpokládá se, že v roce 2002 vynaloží domácnosti zemědělců na celkové výdaje 98 660 Kč a v roce 2003 105 753 Kč. U domácnosti samostatně činných se odhadují hrubé peněžní výdaje v roce 2002 na 105 183 Kč a v roce 2003 112 356 Kč. Zvýšení hrubých peněžních výdajů představuje 14,6 % v roce 2003 oproti roku 2001 u domácnosti samostatně činných. Předpokládá se, že v roce 2002 vynaloží domácnost důchodců 85 562 Kč hrubých peněžních výdajů a v roce 2003 90 337 Kč a to představuje zvýšení výdajů o 11,8 % v roce 2003 oproti roku 2001. V roce 2003 domácnost zaměstnanců bude mít hrubé peněžní výdaje o 7 % vyšší než v roce 2001 a předpokládaná úroveň hrubých peněžních výdajů bude 111 079 Kč v roce 2002 a 115 080 Kč v roce 2003.

Poslední část diplomové práce se zabývala analýzou závislosti hrubých peněžních výdajů domácností na vybraných faktorech. Mezi zkoumané faktory patřily hrubé peněžní příjmy domácností, index spotřebitelských cen, hrubý domácí produkt. Analýzou závislosti hrubých peněžních výdajů domácností a vybraných ukazatelů v této analýze vyplynuly následující závěry:

Závislost byla prokázána mezi hrubými peněžními příjmy a hrubými peněžními výdaji domácností a i mezi hrubými peněžními výdaji a hrubým domácím produktem. Závislost nebyla prokázána (tzn., že porovnávané ukazatele se chovali jako nezávislé) mezi hrubými peněžními výdaji a indexem spotřebitelských cen (inflací).

Na základě prokázané poměrně vysoké závislosti mezi výdaji domácností a příjmy domácností lze konstatovat, že změny ve vývoji příjmů domácností se odpovídajícím způsobem projevovaly ve vývoji výdajů domácností. Z pohledu na dynamiku růstu příslušných časových řad plyne, že domácnosti navýšením příjmů využívaly převážně ke zvýšení výdajů a tím méně ke zvýšení úspor.

Neprokázání závislosti mezi výdaji domácností a inflací v letech 1993 – 2001 byla způsobena atypickým vývojem inflace ve sledovaném období. V tomto období se na vývoji inflace mnohem větší měrou podílely jiné faktory. Byly to zejména zavedení nové daňové soustavy, cenové deregulace, změny spojené s vnějším ekonomickým okolím (zvýšení dovozních cen, změny spojené s přechodem na ceny světových trhů apod.) Tyto cenové úpravy byly zaváděny vždy k určitému datu, což způsobovalo skokové změny ve vývoji inflace, které neodpovídali vývoji příjmů a výdajů domácností a proto statistické propočty neprokázali závislost.

Nejvíce peněz se svého rodinného rozpočtu vydávají české domácnosti podle Českého statistického úřadu (ČSÚ) za jídlo. Domácnosti do své výživy ročně investují 22,8 procenta svých celkových. Značné prostředky domácnosti vydají také na dopravu (11 procent), na odívání (6,7 procenta) a bydlení (18,6 procenta). Právě u výdajů na jídlo a bydlení je v ČR ve srovnání se státy EU zřejmý značný nepoměr. V EU kromě Řecka dosahují náklady na výživu maximálně 15 procent celkových výdajů domácností, naproti tomu za bydlení utratí mnohdy občané západoevropských zemí více než pětinu svých celkových výdajů. Odborníci ale upozorňují, že tento trend Českou republiku také čeká.